

PAŽYMA
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL 2023–2024
METŲ VALSTYBINIŲ KOLEGIJŲ TINKLO STIPRINIMO VEIKSMŲ PLANO
PATVIRTINIMO“ PROJEKTO RENGIMO POREIKIO

1. Kolegijų sektorius svarbus valstybei kaip didelės dalies aukštos kvalifikacijos specialistų rengėjas. Šiuo metu Lietuvoje veikia 12 valstybinių kolegijų ir 7 nevalstybinės kolegijos. Įveikti fragmentaciją, konsoliduoti Lietuvos koleginio sektoriaus potencialą rekomendavo Europos Komisijos ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) ekspertai, 2021 m. liepos 28 d. Europos Sąjungos tarybos įgyvendinimo sprendime CM Nr. 4171/21 dėl Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įvertinimo patvirtinimo numatyta finansinė parama valstybinėms kolegijoms, kurios dalyvaus įgyvendinant kolegijų tinklo pertvarką.

2. Nuo 2023 metų sausio 1 d. įsigaliojo Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 7 dalies nuostatos, pagal kurias stojančių į trumposios pakopos, pirmosios pakopos, vientisąsias ir profesines studijas, priėmimas vykdomas centralizuotai (toliau – Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos dėl centralizuoto priėmimo), o nuo 2024 metų sausio 1 d. įsigalioja Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 1 dalies nuostatos, susijusios su reikšmingais pokyčiais studentų priėmimo į aukštąsias mokyklas tvarkoje: suvienodinami minimalūs reikalavimai stojantiejiems į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas nepriklausomai nuo studijų finansavimo pobūdžio (toliau – Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos dėl priėmimo reikalavimų). Nuo 2029 metų sausio 1 d. įsigalioja Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 4 dalies nuostatos, pagal kurias galimybė vykdyti konkrečios pakopos studijas siejama su kolegijų taikomųjų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) ir (arba) meno veiklos lygiu (toliau – Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos dėl MTEP lygio). Visi šie pokyčiai reikšmingai paveiks kolegijų veiklą, nuo MTEP ir (arba) meno veiklos vertinimo rezultatų priklausys galimybė vykdyti studijas, tačiau, iš kitos pusės, šios priemonės pakels studijų kokybę, vykdomų MTEP bei meno veiklos lygį, sudarys prielaidas didesnei daliai absolventų įsidarbinti pagal įgytą išsilavinimą.

3. 2002 metais EBPO ekspertai, remdamiesi tarptautine patirtimi, rekomendavo numatyti reikalavimą turėti kolegijose ne mažiau nei 1 200 studentų. Ir 2022 metais EBPO aukštojo mokslo ekspertai, nagrinėdami Lietuvos kolegijų sektorių (Simon Roy. The network of higher education institutions in Lithuania. Adapting missions and profiles to a changing environment. OECD, 27 April 2022), dar kartą akcentavo, kad Lietuvos valstybinės kolegijos yra daug mažesnės nei analogiškos institucijos užsienyje. Iš 19 kolegijų tik 8 (7 valstybinėse ir 1 nevalstybinėje) iš jų 2021–2022 studijų metais studentų skaičius yra didesnis nei 1 200.

4. Per pastarąjį dešimtmetį bendras studentų skaičius Lietuvos aukštosiose mokyklose sumažėjo 36 procentais (nuo 2012–2013 studijų metų iki 2021–2022 studijų metų mažėdamas nuo 162 384 iki 103 713 studentų), tačiau šio skaičiaus kitimas skirtingai palietė universitetus ir kolegijas:

4.1. universitetuose studentų skaičius sumažėjo – 38 procentais, kolegijose – 31 procentu;

4.2. kolegijose menkesnis studentų skaičiaus mažėjimas išsilaikė dėl valstybės nefinansuojamose (toliau – VNF) studijų vietose studijuojančių studentų – per dešimtmetį, kolegijose mokančių už mokslą savo lėšomis studentų skaičius sumažėjo tik 13 procentu, kai visose Lietuvos aukštosiose mokyklose – 48 procentais, o universitetuose – net 59 procentais. Tuo tarpu valstybės finansuojamose (toliau – VF) studijų vietose studijuojančių studentų ir gaunančių studijų stipendiją studentų skaičius kolegijose sumažėjo net 45 procentais, o universitetuose – tik 9 procentais;

4.3. bendras priimamų į kolegijas studentų skaičius per dešimtmetį (nuo 2012–2013 studijų metų iki 2021–2022 studijų metų) sumažėjo 34 procentais, nuo 15 483 studentų iki 10 151

studento. Priėmimas kolegijose į VNF studijų vietas sumažėjo gerokai mažesne dalimi nei bendras priimtų studentų skaičius – tik 20 procentų;

4.4. didesnė dalis studentų priimama per Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti (toliau – LAMA BPO) priėmimo sistemą. Kolegijos su studentais, priimtais per LAMA BPO priėmimo sistemą, pasirašo vis didesnę dalį sutarčių dėl priėmimo į VNF studijų vietas. Vis didesnė dalis šių studentų surenka mažesnę nei švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytą mažiausią stojamąjį konkursinį balą stojantiejiems į pirmosios pakopos VF studijų vietas ir pretenduojantiejiems į studijų stipendijas, paskaičiuotą pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą Stojančiųjų į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas konkursinės eilės sudarymo tvarką (nuo 2019 metų šis balas yra 4,3) (toliau – 4,3 balas pagal KE). Tai reiškia, kad pastarieji studentai negali pretenduoti į VF studijų vietas, nes 4,3 balas pagal KE yra minimalus balas, norint gauti VF studijų vietą, ir tai, kad jie nėra išlaikę trijų valstybinių brandos egzaminų, kurie pagal Mokslo ir studijų įstatymo nuostatą dėl priėmimo reikalavimų nuo 2024 metų bus būtina sąlyga, norint įstoti į aukštąją mokyklą. Tokių studentų skaičius ir dalis nuo visų pasirašiusių sutartis per LAMA BPO ypač padidėjo per 2022 metų priėmimą. Trijų pastarųjų (2020–2022) metų visų kolegijų pasirašytų priėmimo sutarčių su asmenimis, priimtais per LAMA BPO ir surinkusiais mažiau nei 4,3 balo pagal KE, vidurkis yra 26 procentai. Dalis kolegijų pasirašo sutartis net su tokiais studentais, kurių stojamasis konkursinis balas yra žemesnis negu 1;

4.5. visos kolegijos į VNF studijų vietas turi galimybę priimti studentus per LAMA BPO priėmimo sistemą, bet visos jos savo nustatyta tvarka vykdo priėmimą į VNF studijų vietas (toliau – institucinis priėmimas), kurio pagal Mokslo ir studijų įstatymo nuostatas dėl centralizuoto priėmimo bus atsisakyta nuo 2023 metų. Studentų registro duomenimis, 2020 metais per institucinį priėmimą į I kursą buvo priimta 19,98 procento visų kolegijų studentų, 2021 metais – 21,46 procento. Atskirose kolegijose 2020 metais priimtųjų per institucinį priėmimą į I kursą dalis svyravo nuo 2 iki 76 procentų. 2021 metais tokių studentų, priimtų į I kursą, buvo nuo 1 iki 81 procento;

4.6. prognozuojama, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymo nuostatomis dėl priėmimo reikalavimų, nuo 2021–2022 studijų metų studentų skaičiaus kolegijų sektoriuje gali sumažėti nuo 50 iki 40 procentų (atskirai valstybinėse – nuo 43 iki 37 procentų, nevalstybinėse – nuo 70 iki 49 procentų).

5. Įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymo nuostatomis dėl priėmimo reikalavimų kolegijos neteks galimybių priimti nepakankamai pasirėngusius stojančiuosius ir tai galimai turės reikšmingos įtakos studentų skaičiaus mažėjimui. Svarbu, kad kolegijos laiku imtųsi priemonių sustiprėti ir nesusidurtų su studentų skaičiaus mažėjimo problema. Tai aktualu daugeliui kolegijų, ypač toms, kurių didelėje dalyje studijų programų studijų metais studentų skaičiai smarkiai sumažėja.

6. Kolegijose dirbančių dėstytojų etatų skaičius mažėjo, bet lėčiau nei studentų skaičius, tačiau vidutinė dėstytojų užimamo etato dalis pastaraisiais metais beveik nekito:

6.1. tik nedidelė kolegijose dirbančių dėstytojų dalis dirba visu etatu (2018–2021 studijų metais visų kolegijų vidurkis – 26 procentai, valstybinių kolegijų – 28 procentai);

6.2. per keturis pastaruosius metus (2018–2021) kolegijose studentų skaičius sumažėjo 8 procentais, kai dėstytojų etatų – tik 4 procentais (valstybinėse kolegijose atitinkamai – 19 procentais ir 5 procentais);

6.3. situacija dėl vidutinės dėstytojo užimamo etato dalies atskirose kolegijose labai skirtinga, o visų kolegijų vidurkis 2018–2021 studijų metais – 0,64 etato (valstybinių kolegijų – 0,66 etato).

7. Mokslo ir studijų įstatymo 45 straipsnyje nustatyta, kad kolegijose mokslo ir (arba) meno ir studijų vienovė užtikrinama per glaudų ryšį su praktika – dėstytojų ir studentų dalyvavimą

taikomuosiuose moksliniuose tyrimuose, meno projektuose ir eksperimentinės plėtros darbuose pagal verslo, pramonės ir kitų organizacijų užsakymus, regionų plėtros projektuose, konsultacinėje veikloje. Šios veiklos efektyvumą atspindi kolegijų gaunamų MTEP ir (arba) meno veiklos bei kitos taikomosios veiklos užsakymų apimtys.

8. Pastaraisiais metais (2015–2021 studijų metais) kolegijos buvo skatinamos už taikomąją veiklą, kuri apėmė MTEP ir (arba) meno veiklą bei kitą taikomąją veiklą (konsultacijas, analizes, kvalifikacijos tobulinimą, privalomus mokymus konkretaus sektoriaus darbuotojams, seminarus, kitą švietėjišką veiklą). Kolegijų MTEP ir (arba) meno veiklai bei kitai taikomajai veiklai skatinti skiriama valstybės biudžeto lėšų suma pastaraisiais metais nuolat augo ir 2019 metais sudarė apie 1 mln. eurų; 2020 metais – virš 1,5 mln. eurų; 2021 metais – virš 1,8 mln. eurų; 2022 metais – 2,2 mln. eurų.

9. Susumavus pastarųjų 4 metų (2018–2020) rezultatus visų kolegijų lėšų, gaunamų iš MTEP ir (arba) meno veiklos bei kitos taikomosios veiklos užsakymų, vidurkis per metus – 3,12 mln. eurų, valstybinių – 2,75 mln. eurų. Per tuos 4 metus visų kolegijų gautų MTEP ir (arba) meno veiklos ir kitos taikomosios veiklos užsakymų lėšos, tenkančios 2021–2022 studijų metais vienam dėstytojo etatui per metus, – 1,81 tūkst. eurų, valstybinėse kolegijose didesnės – 2,01 tūkst. eurų. Atsižvelgiant į tai, kad taikomoji veikla yra viena iš pagrindinių kolegijos veiklų bei papildomų lėšų šaltinių, 4 metų pateikti skaičiai rodo, kad šios veiklos apimtys dalyje kolegijų nėra didelės. Didelis skaičius dėstytojų, dirbančių nedidele dalimi etato kolegijoje, yra viena pagrindinių tokios situacijos priežasčių.

10. Kolegijų MTEP ir (arba) meno veiklos užsakymai (2018–2021 studijų metais) sudarė nedidelę taikomosios veiklos dalį (visų kolegijų vidurkis – 25 procentai, valstybinių – 27 procentai), o kai kurios kolegijos MTEP ir (arba) meno veiklos užsakymų visai nevykdė.

11. Kai kurių kolegijų MTEP ir (arba) meno veiklos užsakymų lėšos, gautos per 4 metus, yra ypač mažos. Vidutiniškai per metus vienam kolegijos dėstytojui teko 448 eurai (valstybinėse kolegijose – 551 euras) pastarųjų 4 metų MTEP ir (arba) meno veiklos užsakymų vertės. Įvertinus tai, kad MTEP ir (arba) meno veiklos skatinimas kolegijose vyksta jau 7 metus, ši vidutinė užsakymų suma yra labai maža. Palyginimui – universitetuose ir mokslinių tyrimų institutuose vien 2021 metais vienam sąlyginiam mokslo darbuotojui teko virš 4,6 tūkst. eurų MTEP ir (arba) meno veiklos sutarčių su ūkio subjektais. Be to, pastarieji tik truputį mažesnę sumą lėšų pritraukė ir iš tarptautinių MTEP programų. Nuo 2024 metų ir kolegijos bus skatinamos valstybės biudžeto lėšomis dalyvauti tarptautinėse MTEP programose:

11.1. bendra visų kolegijų MTEP ir (arba) meno veiklos užsakymų suma jau ketverius metus yra gana stabili, o tai rodo, kad dabartinis kolegijų potencialas pasiekė tam tikrą savo galimybių ribą ir tik mokslinio potencialo sutelkimas gali sąlygoti proveržį šioje srityje;

11.2. svarbu, kad esminio ir neuždelsto sustiprėjimo taikomųjų MTEP ir (arba) meno veikloje svarbą įvertintų pačios kolegijos, nes 2029 metų sausio 1 d. įsigalios Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos dėl MTEP lygio, kurį vertins užsienio ekspertai. Permainos turi būti atliekamos jau dabar, nes kolegijų MTEP ir (arba) meno veiklos ekspertinis vertinimas suplanuotas 2028 metais ir bus vertinami kolegijų taikomųjų MTEP ir (arba) meno veiklos rezultatai, pasiekti 2027 ir ankstesniais metais.

12. Kolegijų realią įtaką darbo rinkai demonstruoja jas baigusių absolventų skaičiai. Bendras visų kolegijų absolventų skaičius per 9 metus (nuo 2012–2013 studijų metų) sumažėjo 31 procentais. Dauguma nuolatinių koleginių studijų studentų studijas baigia per trejus metus, o išėstinių studijų studentai – per ketverius metus, tad prasminga palyginti absolventų skaičius atitinkamai su prieš trejus ar ketverius metus įstojusiųjų skaičiais. Lietuvos kolegijų mastu bendra (nuolatinių ir išėstinių studijų) studijas baigusiųjų studentų dalis nuo atitinkamais metais įstojusiųjų

gana stabili ir absolventų nuo 2016–2017 studijų metų iki 2020–2021 studijų metų vidutinė dalis nuo įstojusiųjų yra apie 60 procentų (nuo 58 iki 62 procentų).

13. 2021–2030 metų nacionaliniame pažangos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“, numatytas 3.4 uždavinio „Gerinti atitiktį tarp švietimo sistemoje įgyjamų ir darbo rinkoje bei prisitaikyti kintančioje aplinkoje reikalingų kompetencijų“ poveikio rodiklis: absolventų, įsidarbinusių eiti atitinkamos kvalifikacijos reikalingas pareigas per 12 mėnesių po studijų baigimo, dalis nuo visų dirbančių ir netęsiančių mokslų absolventų 2030 metais sudarytų ne mažiau kaip 76 procentus. Atsižvelgiant į tai, kolegijų sektoriui reikėtų daugiau dėmesio skirti siekiant pritraukti labiau studijoms pasirengusius studentus, kad sumažėtų nubyrojimas bei padidėtų absolventų įsidarbinimas pagal įgytą kvalifikacijos lygį. Pagal Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo valdymo informacinės sistemos, kurioje skaičiuojamas aukštųjų mokyklų absolventų įsidarbinimas Lietuvos profesijų klasifikatoriaus 0–3 profesijų grupėse ar pradėjusiųjų darbą savarankiškai per 12 mėnesių po studijų baigimo, duomenis, visų kolegijų 2018–2021 studijų metų absolventų įsidarbinimo vidurkis – tik 47 procentai (valstybinių kolegijų taip pat – 47 procentai).
